

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף ט"ו

(א) **האומר שבועה שלא אישן ג' ימים, מלקין אותו וישן לאלתר- כ' הר"ן בשבועות** (י. בדפיו) להסתפק באומר שבועה שלא אטעום כלום לחודש מה דינו, האם נדמהו לשבועה שלא אישן ג' ימים, ונימא שיאכל לאלתר, שזה ג"כ א"א לו לעמוד בשבועתו, או דלמא צריך לעמוד בשבועתו עד שיסתכן, ואח"כ יאכל. וכ' דלא דמי לשבועה שלא אישן, דהתם הוי דבר שאי אפשר, דעל כרחו ישן בתוך ג', והלכך לא חיילא שבועתו כלל. אבל זה יכול לעמוד בשבועתו, אלא דאינו צריך למסור נפשו עליו, וא"כ לכשיסתכן, תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות, ואף אז אינו יכול לאכול אלא שיעור שיהא יכול לעמוד עליו. אבל הביא מהרמב"ם כ' דשבועת שוא היא שישבע שלא יישן ג' ימים, או שלא יטעום כלום ז' ימים רצופין, ותמה עליו הר"ן שאין דומים, וכנ"ל. ושוב כ' להסכים על דין זה של הרמב"ם ולא מטעמי, דאי"ז שבועת שוא משום שאי אפשר לקיימו, אלא משום דאסור לקיימו, דאסור לאדם להמית את עצמו, והו"ל כמי שנשבע לבטל את המצוה, דהוי שבועת שוא.

(ב) **ואי דלא יהיב שיעורא, מי שבקינן ל' עד דעביד איסור כל יחל, והא"ר יוחנן וכו'- כ' הר"ן** שאין כוונת הגמ' לומר דעובר כל יחל בנדר בכה"ג, אלא דבנדר בכה"ג יהי' לוקה משום שבועת שוא, וא"כ גם בנדר אינו חל, אבל אין כוונתו שיש איסור נדר שוא, שהרי לא אשכחן מושג כזה. אולם כ' בפ"י **הרא"ש** דכוונת הגמ' לומר דמשמע דבשעת הנדר אינו עובר כלל, ורק בשעה שישן, וליחא, דבשעת הנדר עבד איסורא שהוציא נדר לבטלה מפיו שא"א לקיימו, ומשמע דס"ל דבאמת עובר בכל יחל. וכן ע' בגלה"ש שהביא מתוס' **בגיטין** (לה. ד"ה ונודרת) שהוכיח מסוגיין דעובר בכל יחל בנדר שוא. וע' **בביאור הגר"א** (יו"ד רט"ו, א') דנקט דש"י זו דס"ל שהוא אסור בנדר שוא, היינו מדרבנן. אולם ע' **בקובץ הערות** (י"ח, ב'), שנקט דכוונת תוס' לומר דעובר בכל יחל מן התורה, ולוקין מלקות דאורייתא (דלא כהגר"א דס"ל דמלקין אותו מכת מרדות), וביאר דהאסור על עצמו לעשות איזה דבר, אין האיסור חל עליו שלא לעשות המעשה, אלא האיסור הוא שלא לחלל דבורו, וממילא אסור לו לעשות אותו מעשה. ובכל נדר שאפשר לקיימו, חילול הדיבור הוא רק בשעה שעושה המעשה, אבל בנדר שא"א לקיימו, חילול הדבור הוא תיכף בשעה שיצא מפיו, וע"כ לוקה לאלתר משום כל יחל.

(ג) **ומאי כל יחל מדרבנן... והתניא וכו'- פ"י הר"ן**, דהיינו דהגמ' הביא ראי' להא דשייך איסור כל יחל מדרבנן. והק' תוס', מה ענין סוגיין לנהגו בו איסור. ות"י "דהאי נמי שנדר ונתכוון לאסור עצמו גם בדבר שאין בו ממש, אין לך נהגו גדול מזה", ומשמע דס"ל דהא דכל יחל אי"ז איסור דרבנן ממש, אלא בגדר נהגו. וכ' **הרמב"ם** (נדרים ג', י"ב) "הנודר בדברים שאין בהם ממש ואסור, אע"פ שאין הנדר חל עליהן, אין מורין לו שנהגו בהן התר, הואיל ואסר עצמו בהן, ובדעתו שהנדר חל עליהן", ומשמע כתוס', דמה שנדר על דבר שאין בו ממש אסור, אי"ז מעיקר הדין מדרבנן, אלא שנהגו בהן איסור. אולם ע' **במפרש** שכ' דקו' הגמ' "ומי איכא כל יחל מדרבנן", היינו דמלקין ל' מדרבנן, ומשמע דמעיקר דין דרבנן הוא.

(ד) **הלכה לפני הפסח, אסורה ולוקה- כ' הר"ן** דהיינו שהיא לוקה, משום שעברה על הנדר. אבל הביא מהרמב"ם (נדרים ה', א') דס"ל דלעולם רק המדיר לוקה אם מהנה להמודר משום כל יחל (וכן הביא ר' **אברהם מן ההר מרש"י**), אבל המודר אינו לוקה, משום דכיון שהוא עצמו לא נדר, א"כ אין שייך לומר עליו "לא יחל דברו", שהרי לא חילל דברו שלו. אולם מבואר מדברי הרמב"ם שם דאכן אסור להמודר ליהנות (שהרי כ' "אם עבר ונהנה", דהיינו דעבר האיסור), וצ"ע המקור לזה, דהא אם אינו נאסר משום כל יחל, א"כ מה אסורו. וכ' **הקהלות יעקב** (סי' י"ח, ד"ה אכן באמת, וע"ש שכ' **שהמחנ"א** והרבה אחרים נקט' לדבר פשוט דלהרמב"ם יש איסור על המודר) דאין לומר דהאיסור הוא רק משום מעילה, דאפי' אם ס"ל להרמב"ם דהמודר מועל, זהו רק למ"ד יש מעילה בקונמות, אבל למ"ד אין מעילה בקונמות מא"ל, שהרי כל המס' מלאה באיסורים שאוסר המדיר על המודר. וכ' שאין לומר דהאיסור הוא משום לפני עור, דע"י מה שהוא נהנה, המדיר עובר, שהרי מבואר דגם לאחר מיתת המדיר אי' איסור עליו [ולכא"י יש להוכיח בפשיטות דאינו משום לפני עור, שהרי אין שייך איסור על המדיר אא"כ הוא מהנה להמודר, אבל מבואר דהמודר נאסר אפי' במקום שאין המדיר מהנהו, ואולי באמת ס"ל להרמב"ם דכל שהמודר נהנה, עבר המדיר, משום שהניח לו ליהנות, אלא דלא עשה בה מעשה, ולכן אינו לוקה, וע' לקמן מה שהבאנו מהברכ"ש, וצ"ע]. ולכן כ' **הקה"י** דהמדיר יכול למיחל איסור חפצא על דבר, וזהו החפצא של הנדר, גזיה"כ הוא שיכול למיחל איסורים, ואיסור זה מלבד האיסור כל יחל. ובגדר שי הרמב"ם נח' האחרונים. ע' **בברכת שמואל** (סי' י') שביאר דס"ל להרמב"ם דהמדיר הוא ה"בעלים" של איסור של המודר, והוי כאילו הוי האחריות שלו שלא יעבור המודר על איסורו, וזהו הגדר של הכל יחל שלו. אבל מדברי **האור שמח** (נדרים ה', ב') משמע הבנה אחרת, שהרי הביא ראי' לדעת הרמב"ם מהא דא' **בתוספתא** דהמודר הנאה מחבירו ומת, דיכול לעשות לו ארון ותכריכים, שהרי אין הנאה למתים. וכ' **האור"ש**, דאם כדעת הר"ן, דכל האיסור הוא על המודר, א"כ ל"ל למימר דאין הנאה למתים, אפי' אם יש הנאה למתים, הרי מתים חפשי מן המצוות, וא"כ ודאי אין שייך לעבור בכל יחל, אע"כ דהאיסור כל יחל חל על המדיר. ואם האור"ש הבין שי' הרמב"ם כמו הברכ"ש, א"כ עדיין

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

- ק', הרי סכ"ס אין שום איסור חל על המודר, שהרי מת, וא"כ מה שייך לומר דהמדיר צריך להסיר המודר מהאיסור. אע"כ הבין האו"ש דהאיסור בל יחל לפי הרמב"ם היינו שלא ליתן הנאה להמודר, ולכן הי' צריך התוספתא לומר דאין הנאה למתים. **וליישב** קו' הר"ן על הרמב"ם מהא דלקמן לענין מעילה, כ' הלחם משנה (שם) דודאי לענין מעילה לא שייך אלא שימצול אלא מי שיש לו איסור הנאה, אבל מי שאין בו איסור הנאה, ודאי לא שייך ב' מעילה כלל. ולגבי קו' הר"ן מהא דקטן יכול לאסור על אחר, דודאי לא שייך אא"כ הגדול הוא העובר בבל יחל, ע' ברש"ש דצייד לתרץ דהתם מיידי בהקדש כללי, ולכן י"ל דגם הנהנה עובר משום בל יחל. וע"ע באו"ש שם מש"כ ליישב קו' זו.
- (ה) **שאת נהנית לי עד הפסח** - הק' תוס', איך יכול להדירה כן, הא משועבד לה. ותי' בתי' הב' דכיון שתלה נדרו בתנאי, א"כ שפיר חל הנדר. וע' בשלמי נדרים מש"כ בזה, ומשמע דכוונתו לומר דמה דהאלימו חז"ל לשעבוד שלה שאין הבעל יכול להפקיעו, זהו רק אם הוא בא בעצמו להפקיע השעבוד, אבל היכא דהשעבוד נפקע ממילא ע"י מה שהיא עושה, אי"ז חשיב שהוא מפקיע השעבוד, ושפיר חל הנדר.
- (ו) **ומותרת לילך אחר הפסח** - פי' הר"ן, דלא חיישינן שמא לא תזכור שעברה על תנאה קודם הפסח, ואי מתירין לה לילך, אתיא ג"כ ליהנות, קמ"ל. ותוס' פי', כלומר, אם לא הלכה לפני הפסח, יכולה לילך אחר פסח, ולא חיישינן למידי. וביאר רעק"א כוונתו, דכוונת המשנה לומר דרק ההליכה לפני פסח גורם לאיסור הנאה, אבל הליכה אחר הפסח אינו גורם שום איסור, ומיירי שלא הלכה לפני הפסח, דאם הלכה, הא כבר נאסרה, ומה לי הליכה שני' כלל, אלא הביאור הוא כנ"ל, דבא התנא לומר דאין שום איסור הליכה אחר הפסח, דכל האיסור הנאה נגרם רק ע"י הליכה קודם פסח [אולם עדיין צ"ב, מהו החי' בזה].
- (ז) **והא משתעבד לה מדאורייתא, דכתי' וכו'** - הק' הר"ן, מה בכך, הרי קונמות מפקיעין מידי שעבוד. ותי' דאלמנה רבנן שעבודא דאשה, ולכן אינו יכול להפקיע ע"י קונם. והק' הקובץ שעורים בכתובות (רל"א), בשלמא לענין מע"י ומזונות, שהם עניני ממון, שייך בהם הפקר ב"ד הפקר, שהקנו לאשה את נכסי הבעל, או הקנו המעש"י להבעל. אבל בשעבוד עונה, לכאור' לא שייך הפקר ב"ד לומר שגופו או גופה נעשה הפקר, וא"כ איך מהני להאליים השעבוד. **עוד** הק' הקו"ש על הר"ן, דמהו תועלת של אלימות זו, הרי יכולה לומר הנאת תשמישך עלי (וכן הוא יכול לעשות כן), ובכח"ג יכולה לאסור עצמה בתשמיש, וא"כ מה הועילו בתקנתם. ופי' דאפשר שלא היתה תקנה מיוחדת לענין תשמיש, אלא תקנה כוללת לכל הדבר שהבעל ואשה משועבדין זה לזה, שאין יכולים לאסור זה על זה. **עוד** העיר שם על לשון הגמ' בהמשך, מהו "כופה ומשמשתו", הרי בני אנוסה הוא א' מהט' מדות דנדרים דף כ', ולמה כופה אותה.
- (ח) **הנאת תשמישך עלי אסור, שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו** - הק' הר"ן, למה אסור בתשמיש (אפי' אם הנדר חל לענין הנאה), הרי מצוה הוא, ומצוות לאו ליהנות ניתנו. ותי' דמה דאמר' מלל"נ, היינו דקיום המצוה עצמה לא חשיב הנאה, אבל כי מתהנה גופו בשעת קיום המצוה, זה ודאי הנאה מקרי. והרשב"א תי' דכיון דמצוה זו מחמתה ולא מחמתו, ומשום שהוא משועבד לה, א"כ, כיון שע"י הקונם הוא מפקיע השעבוד, ממילא שוב אין כאן מצוה, ולכן לא שייך לומר מלל"נ. אלא דהק', מ"מ הא איכא עלי' מצוה פרו ורבו, דמצוה עלי' רמיא. ותי' דמ"מ אינו חייב להקים ודע מזו, דאפשר לו באשה אחרת. אולם הק', דא"כ נמצא דאם אומר הנאת תשמיש כל הנשים עלי, וזרע אין לו, לא חייל נדרא עלי', הואיל ומצוה הוא, ומלל"נ (וכן נקט הנמוקי יוסף [ה]. בדפיון כן לדינא, דאם דנודר כן, אין הנדר חל). ולכן כ' די"ל דלשון הנאת תשמישך ל"ד, אלא באומר גוף לתשמישך עלי, דהיינו דאינו אוסר ההנאה, אלא הפעולה, וזה שייך אפי' אם מלל"נ. **וע' באבני מלואים (כ"ח, ס')**, שהק' דבכמה דוכתי מצינו דאמר' מלל"נ, אע"פ דשייך לקיים המצוה באו"א. ותי' דודאי מודה הרשב"א דהיכא דאמר' דמלל"נ לגבי הנאת המצוה עצמה, זהו אפי' אם יכול לקיים המצוה באו"א, דסכ"ס מה שעשה לא חשיב הנאה כלל. אבל מה דס"ל להרשב"א (דלא כהר"ן), דאף הנאה צדדית לא חשיב הנאה, ולכן לא הי' יכול לתרץ כהר"ן, וכמבואר ברשב"א במקו"א, דאף בהנאה צדדית אמרי' מלל"נ, לגבי זה אמרי' דהיכא שיכול לקיים המצוה באו"א, לא אמרי' דמלל"נ [ולכאור' יש לבאר, דס"ל להרשב"א דרק הנאה שהיא מוכרחת להמצוה אמרי' בה מצוות לאו ליהנות ניתנו. וא"כ, הנאת המצוה עצמה, לעולם אי"ז חשיב הנאה, שהיא ודאי מוכרחת להמצוה. אבל הנאה צדדית, דבכח"ג א' הנאה ובאיזה אופנים אולי יהי' שייך בלא הנאה, א"כ י"ל דאי"ז הנאה מוכרחת להמצוה, ולא אמרי' בה מלל"נ אא"כ מוכרחת לעשות המצוה באופן זה, דאז שפיר הוי הנאה זו מוכרחת להמצוה, ועדיין צ"ע].
- וע' במהרצ"ח** שהביא מה שהק' הטורי אבן לשי' הני פוסקים דחולקים על הרשב"א לענין הנאה צדדית, הא ש' הר"ן בחולין הוא דלא אמרי' שיש איסור פסיק רישא לענין איסורי הנאה, אלא לעולם אמרי' דחשיב דבר שאינו מתכוין. וא"כ, למה אוסרין בהנאה צדדית, הא דבר שאינו מתכוין הוא. וכ' המהרצ"ל דבאמת זהו סברת הרשב"א. ובקובץ **שמועות** (חולין ל"ט) ביאר דההנאה בטלה לגבי המצוה, ונקרא כל המעשה על שם המצוה. וע' בחי' ר' שמעון (סי' י"א וי"ב) דמבאר שכל איסורי הנאה הם אסורים רק אם עושה מעשה "השתמשות של הנאה", דאם הוא עושה השתמשות אחרת, וההנאה באה ממילא, אי"ז נחשב שהשתמש באיסורי הנאה, ואי"ז האיסור של איסורי הנאה. וכיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו, א"כ אי"ז נחשב השתמשות של איסורי הנאה, אלא דההנאה באה ממילא, ומותר, ע"ש באריכות.
- (ט) **שבועה שאיני ישן** - ע' ברעק"א שהביא מה שהעיר התוס' יו"ט, שכ' המשנה שבועה שאיני משמשך, כמו שכ' בנדר. וכ' רעק"א דלק"מ, דלענין שבועה אין שייך שבועה כזו בכלל, שהרי הוי כשבועה לבטל את המצוה, לפי שהוא משועבד לה, ולא חלה, ורק לענין נדר חל, דהא יכול לאסור תשמיש על עצמו, ובזה הנדר חל.